

AZ
ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET

THEOLOGIAI FAKULTÁSÁNAK

ÉRTESITŐJE

az 1896 - 97. iskolai évről.

SZERKESZTETTE:

KENESSEY BÉLA,

A THEOL. FAKULTÁS IGAZGATÓJA.

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET KIADÁSA.

1897.

NYOMATOTT GOMBOS FERENCZNÉL. KOLOZSVÁRT.

I.

Nehány szó a lelkész-képzésről.

(Tanévmegnyitó beszéd. Felolvastatott az 1896—97-iki tanév megnyitása alkalmával 1896. október 1-én.)

Méltóságos előljáráóság! Nagyérdemű közönség!
Nemes ifjúság!

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásán, Isten kegyelméből, a második tanévet lesz szerencsénk megnyitni, s ezzel folytatni azt a felséges munkát, a melyre elhívott bennünket az Úr; minket, mint ez idő szerint a fakultás tanárait, hogy vezessük a reánk bízott ifjúságot abba a csodálatos világba, a melyet az Isten készített az őtet szeretőknek, hogy lennének örökösei annak, és önöket, nemes ifjúság, a kik az Úr javainak sáfárai akarnak lenni, készülvén részint a szorosabb értelemben vett egyházi, részint pedig az egyház veteményes kertjében, az iskolában való szolgálatra. Ez a kettős szolgálat ugyan tulajdonképpen egy és ugyanaz. Mind a kettőnek végczélja az emberek között az Isten országát építeni, és az Isten gyermekeinek azt a felséges perspektívát feltárni, a mely szerint nem kisebb az ember föladata, mint hogy tökéletes legyen, miképpen a mennyei atya tökéletes. És a mikor ez alkalommal mégis ama, természetére nézve kettős, de lényegében, és végczéljában egy és ugyanazon szolgálatnak, a melyre önök készülnek, csak egyikéről, a szorosabb értelemben vett egyházi szolgálatról, illetőleg, az ezen szolgálatra való előkészítésről, a lelkész-képzésről kívánok néhány szót szólani: ezt csak azért teszem, mert a magam munkája is legelső sorban teljesen egyházi, és mert fakultásunknak is első rendű föladata a lelkész-képzés.

A theologiai studiumokat, azok beosztását, stb. szóval, a theológiák tantervét már régebben megállapította egyházunk legfelsőbb adminisztratív hatósága, az egyetemes konvent. Az a tanterv nagy megfontolással, sok előzetes megbeszélés után készült,

egyházunk legkiválóbb professorai dolgoztak rajta. Az egyéni ízlés ugyan kifogásolhatja benne ezt, vagy amazt, hiszen, mint valaki gúnynyal megjegyezte, «a professzor az a lény, a ki mindig mást gondol», de azért az a maga egészében igen jól van konstruálva, s ma is, tizenkét-tizenhárom év után is, teljesen megfelelő. Különben is, a tanterv csak *terv*. Salamon király Hiramtól, Fönícia királyától kért *tervet* a jeruzsálemi templom megépítéséhez; ő aztán e *terv* szerint a Libánon faragott köveiből, híres czedrusaiból, Ofir aranyával, czüstjével és rezével építette azt fel. A *terv* csak a körvonalokat, és a méretekét, az arányokat adja meg; az építőtől függ, hogy vajjon útfélen vetett vályogból, agyagból vert falból, avagy terméskőből, vagy márványból, fagerendákkal, vagy vas-traversekkel építi-e meg házát mélyre vetett szegeclet-kőre, vagy csak a föld színére. Ha a *terv* jól van koncipiálva a maga egészében, akkor nagyon kicsiny dolog az, hogy itt, vagy ott nyitassék-e még egy-egy szőnyeg-ajtó valakinek a kényelmére, vagy emeltessék-e egy-egy gipsz-fal a tágasabb helyiségek elkülönítésére. Pedig a tanterv-módosítgatások a legtöbbször az ilyen kicsiségekkel bibelődnek, s vannak jámbor lelkek, a kik az ilyenektől várják a tanügyi viszonyoknak megjavulását. Sajátságos jelenség, hogy az emberek legnagyobb része szinte babonásan hisz a törvényekben, és azok paragrafusaiban, és mindig azon töri a fejét, hogy hogyan lehetne ezeket módosítgatni, meg kihegyezni, elhagyni, vagy megszorítani, a helyett, hogy hagyná azokat törvényeknek és paragrafusoknak lenni, és azon munkálkodnék, hogy friss, éltető, edző és megújító levegő járja át azt a csarnokot, a mely valamely *terv* után fölépült.

Lélek az, a mely megelevenít. Kicsiny, és szinte henye dolog volna, ha annak a szörnyű fontosságát (?) fejtegetném, hogy milyen jó volna, ha a konvent, például, az exegetikai órák számát fölemelné a mostani három-négyről öt-hatra, vagy a biblika theológiáét háromról négyre. A tanártól függ minden. Lehet professzor, a ki egy fél óra alatt többet mond, jobban szélesíti és gazdagítja hallgatói látókörét, mint egy másik három-négy óra alatt, és míg az egyiknél unalmasan, egyik lépésről a másikra csak úgy vonzolgatják magukat előre a hallgatók, addig a másiknál egy pillanat alatt szárnyakat kap lelkük, s mélységeket és magasságokat repül be. A *szen* pont magas, a látkör széles és az embert az

életnek üde lehellete folyja körül; minden elevenségtől duzzad, életerőtől lüktet, és a lélek, ha szabad azt mondanom, teli tüdővel szívja be az igazságok ózonját.

A tanügy terén nem tantervek reformja a fő, hanem a tanférfiak és a tanulók reformálása: akkor a tantervek is mindjárt jók lesznek. A lelkész-képzésnek is a tervrajzát, a kereteit a konventi tanterv a maga egészében teljesen jól vonja meg, és a mikor mégis itt-ott, és mind sűrűbben kezdik hangoztatni a lelkész-képzés reformjának szükségességét: akkor, nézctem szerint, nem arról kell szót ejteni, hogy mely tantárgyak taníttassanak hány heti óraszámban, — mert az elég jól meg van állapítva, — hanem arról, hogy a meglevő kereteken belül az egyes tárgyak miként kezeltessenek, hogy belőlük élet származzék; miként taníttassanak, hogy éltető és megelevenítő szellem áradjon belőlük, és miként érhető el velük, hogy azok a leendő lelkipásztorokat tápláló, és átható erőkké váljanak; illetőleg, hogy micsoda tényezők nevelnek a világ legeszményibb, és legfontosabb pályájának, a lelkészi pályának igazán hivatott, buzgó, odaadó, s mind a halálig hű szolgálkat, az Isten majorságában sáfárkodó munkásokat?

Az emberiség a fizikai tudományokban az újabb időben óriási haladást tett; míg az u. n. ethikai tudományok egyáltalában nem tudtak amazokkal lépést tartani. Nem arról van szó, hogy minő kölcsönhatás van a fizikai, és az ethikai tudományok között, vagy hogy az előhaladás, a fejlődés mennyire lehetséges, vagy nem lehetséges az egyikben, vagy a másikban, hanem arról, hogy míg az egyik egész határozottsággal, és öntudatossággal a tapasztalást, a szemlélést és a megfigyelést választotta eszközeiül s feladatául a tapasztalatok, a szemléletek és a megfigyelések leírását tekinti: addig a másik, mintegy elszakítva magát a való élettől, belmerült a tapasztalás helyett a kombinációk, a szemlélés helyett a szemlélődések, és a megfigyelések helyett az aprioristikus spekulációk szürke elméleteibe s feladatául a jelenségek egyszerű, természetcs leírása helyett megnyűgöző, s levegőbe épített *rendszerek* készítését és *örök törvények* megállapítását tekintette. Ebből származott aztán az a két ellentétes világnézet, a mely a lelkek felett uralkodik és a melyeknek külön-külön hatása alatt az egyes ember és a társadalom küzd, hányódik, lelkének egyensúlyt és harmóniát keres; de nem talál.

Igaz, hogy a fizikai tudományok is, az elért sikertől elkábitva, belementek olyan spekulációkba, a melyeket egyáltalában nem lett volna szabad tenniök, és erejük pleonexiájában elbizakodottan még a «tudomány» nevet is kizárólag csak maguknak foglalták le s csináltak örök törvényeket és kovácsoltak egyedül üdvözlő rendszereket; de e tudományok erről az útról kezdenek letérni, s öntudatos és feladataikkal tisztában levő munkásaik újra hirdetik, hogy nem a spekuláció, hanem a szemlézés, és a megfigyelés és nem rendszerek és örök törvények összetékolása, hanem a megfigyelések pusztja leírása a feladatuk. A tudománynak is, mihelyt megszűnik reális lenni, csődbe kell jutnia. És ha a csődbe juthatástól megrettenve, a fizikai tudományok kezdenek visszatérni a maguk reális alapjaira, vajjon nem ugyanez alapokra kell-e térniök az ethikai tudományoknak is?

A régi szocziologusok és szocziálisták csináltak maguknak holmi utópikus társadalmi viszonyokat, állam-alakulatokat, közgazdasági helyzeteket, festettek Eldorádókat; a maiak tapasztalatokat tesznek, megfigyelik a társadalmi élet jelenségeit, összehasonlításokat csinálnak, vizsgálják a legkülönbözőbb társadalmi tényezőket és mozgató erőket s azok hatásait, stb.

A régi aesthetikusok váltig keresték a szépnök, a jónak és az igaznak minél szabatosabb fogalmi meghatározását, az irodalmi műfajok minél rendszeresebb osztályozását, e műfajok minél körmönfontabb körülírását, és így tovább; míg a maiak leírnak, megfigyelnek, roppant sokat néznek meg és hasonlítanak össze, vizsgálják azt a milieut, a melyre a régiek ügyet sem vetettek, s nem azt keresgetik ma, a mit régen olyan szenvedélylyel kerestek, hogy tulajdonképen mit akarhatott kifejezni az író, vagy művész ebben, vagy amabban az alkotásában, vagy mit gondolhatott az alatt, míg azt írta, vagy festette, stb., hanem azt nézik meg, hogy mit mond és hogyan mondja? Mert ez a fődolog. Van-e benne erő, egyéniség? Van-e egyéni stylje, egyéni koncepcziója, és van-e alkotásának erős gerincze; mert életre csak a gerinczesek számíthatnak; a gerincztelenek élete máról-holnapra való csak.

A régi történetírás csak krónika, az újabb: oknyomozó, a multnak életre támasztása, megelevenítése, a szétszórt csontoknak hússal és vérrel való felruházása, szellemmel betöltése.

A régi ethika, és theologia elvont, nehéz szabályoknak, élet-

telen dogmáknak, szórszálhasogató hitvitáknak, felhők felett járó spekulációknak, és lélekölő meghatározásoknak súlyos rendszere, iga, a mely azonban nem könnyű és nem gyönyörűséges. Igazán csak iskolai tudomány, a melynek az étellel semmi köze.

Hát, a mai?

A theológiára is, kétségtelenül, ép úgy meg volt a fizikai tudományok hatása, mint a fentebb csak röviden említett és vázolt egyéb tudományokra; csakhogy míg amazok e hatás alatt megifjodtak és megizmosodtak, életteljesekké lettek, a holt doktrinák nyűgétől felszabadultak és a való étellel léptek összekötetésbe: addig ez elernyedtt tőle, bomlásnak indult s pozitív alapjait kezdte elveszteni.

Az úgynevezett modern theologia meglepetve a fizikai tudományok nagy, mondhatni, rendkívüli eredményeitől, az első pillanatban nem csak a pozitív eredményeket, hanem azokat a hypothéziseket is azonnal készpénz gyanánt fogadta, a melyeket pedig e tudományok is csak a saját feladatuk félreismerésével állíthattak fel. És a mint a theologusok észrevették, hogy minő nagy eredményeket ért el a természettudomány, például, a mikroszkoppal és a viviszekcióval, abban a pillanatban ők is abba hagyták addigi hulla-balzsamozási munkájukat, s megkezdték a viviszekciót, és elővették a kritika mikroszkópját, és annak lencséje alá tettek mindent, a mi az atyák hitéből rájuk maradt.

Távol legyen tőlem, hogy csak egy pillanatra is megtagadjam az emberi szellemnek a szabad vizsgálódásban nyilvánuló felség jogát. A lélek még az Istennek mélységeit is vizsgálja. Csak az ellen kell minden téren tiltakoznunk, hogy a feladatok és hatáskörök össze ne zavartassanak; illetőleg, pozitív formában fejezven ki ugyanezt, csak azt kell hangsúlyoznunk, hogy minden vizsgálódás tartsa meg a maga határait, és legyen tisztában feladataival.

Ime, a természettudományok mikor, például, az evolucziót, a fajok eredetét, az átöröklést, a környezet alakító hatását, a kiválasztást, és a létért való küzdelmet, mint megfigyelések, vizsgálódások, tapasztalatok, és összehasonlítások eredményeit kimondták, teljes jogukban voltak, s olyan dolgokat állapítottak meg, a melyek immár az emberiség gondolatvilágából többé ki nem törölhetők, s a melyekkel, mint tényezőkkel, ezentúl már minden

kérdésnél feltétlenül számolni kell: de, a mikor felnyúltak abba a felső szellemi világba és annak erőhatásait kinullázták, akkor átlépték határaikat, és szem elől tévesztették feladatukat. Maga egy kiváló természettudós, *Agassiz Lajos* mondja: »Lehetetlennek tartom, hogy azokat a biológiai jelenségeket, a melyek földünk felszínén végbementek és folyton történnek, pusztán csak fizikai erők működésének, eredményének tekintsük. Én azt hiszem, hogy azok úgy összeségükben, mint egyenként, valamely teremtő hatalom közvetlen belenyúlásának tulajdonítandók, a mely hatalom szabadon és önállóan működik. Megpróbáltam az állatvilág organizációjában ezt a célzott tervet szemlélhetővé tenni, a mikor kimutattam, hogy az állatok között mutatkozó különbségek nem egy kézzel fogható lánczot képeznek, bizonyos fizikai jelenségek sorozatának megfelelőleg, a melyek egy ugyanazon törvény által vannak összekötve, hanem sokkal inkább valamely teremtő gondolatnak fázisait tüntetik föl, a mely meghatározott célra tör. — Azt hiszem, hogy eleget tudunk már az összehasonlító boncztanból, hogy egyszer s mindenkorra feladjuk valamely típusz organumai átváltozásának gondolatát. A különböző állatok metamorfózisai, különösen a rovaroké, a mire, mint e fölvétel bizonyítékaira, oly gyakran hivatkoztak, amaz állandóság által, a melylyel a megszámlálhatatlan fajokban ismétlődnek, éppen az ellenkezőt bizonyítják. E metamorfózisok amaz állandósága, a mely minden fajra nézve különböző és évenként a fajok százczreineél ismétlődik s mindig így volt, mióta a földön a dolgok jelenlegi rendje uralkodik, nem a legerősebb bizonyíték-e a mellett, hogy a típuszok különbözősége nem tulajdonítható csupán külső, természeti befolyásoknak? Én ezt a gondolatot az állatvilág minden osztályán át nyomoztam. Azt is megkísérlettem, hogy annak a teremtő hatalomnak közvetlen közreműködését az organikus lényeknek a föld felületén való földrajzi elterjedésében is kimutassam, a hol a fajok pontosan határolva vannak. A reptiliák csoportja, például, a gyíkok családjában mutat láb nélküli formákat, formákat rúdimentális lábakkal, azután egymásra következő nagyobb számú újjakkal, míg alig észrevehető fokokon át az *anguis*, az *ophisaurus*, és *pseudopus*, a *chamaesaurus*, *chiroles*, *bipes*, *seps*, *scincus* fajokhoz, és végre a tulajdonképpeni gyíkokhoz jutunk. Az ember azt gondolná, hogy e formáknak minden okos ember előtt valamely egyet-

len ősforma átalakulásainak kell feltűnniök, a mikor az eltérések oly közel állanak egymáshoz, és én mégis elvetek minden ilyen fölvetelt, és miután a dolgot alaposan tanulmányoztam, benne mind e különböző fajok teremtésének határozott bizonyítékát találom. Mert nem szabad elfelednünk, hogy az *anguis* Európa, az *ophisaurus* Észak-Amerika, a *pseudopus* Dalmácia, és a Káspi-vidék, a *seps* Itália lakója, sat. Már most azt kérdem, hogy a földnek egymástól ennyire távol eső részei miként egyesülhettek arra, hogy egy olyan folytatódagos sorozatot képezzenek, a mely most oly feltűnőleg el van osztva, és e fejlődés gondolata vajjon származhatott-e más forrásból, mint valamely teremtő tervből, a mely a térben jelenti ki magát? Ugyanez a terv, az eszközök egy bizonyos cél érdekében való felhasználásának ugyanez az állandósága még határozottabban felismerhető a különböző teremtmények ásatag (fossil) maradványainak tanulmányozásánál. A teremtmények fajai materialiter és gencalogice egymástól annyira különböznek, mint a föld különböző pontjainak teremtményei. A fajoknak, a melyek különböző egymásra következő rétegekben identikusoknak tartattak, százait hasonlítottam össze, fajokat, a melyek az egyikből a másikba való átmenetül tekintettek és én mindig határozottabb, specifikus különbségeket találtam közöttük. Új fajoknak valamely előző faj által való produkciója, egészen önkényes állítás, a minck minden egészséges fiziológia ellenc mond. És mégis, egészében véve, teljesen igaz, hogy az egymásra következő geológiai formációk orgánikus lényeiben bizonyos fokozatosság nyilvánul, és hogy e fejlődés végpontja és célja az ember megjelenése. De az egymást követő lények egymásutánja nem materialis; egyenként tekintve, a fajok e csoportjai nem mutatnak rokonságot olyan közbeeső formák által, a melyek genetice egymástól származnak. A közöttük levő összefüggés csak akkor észrevehető, ha mint egész tekintetnek, a mely abból a teremtő hatalomból eredt, a melynek köszöni minden a maga létét.« (Louis Agassiz's *Leben und Briefwechsel*. Idézve V. Frank »*Vademecum*« 203. s következő lapokon.)

Ez a feladatait, és a maga határait ismerő tudomány nyilatkozata.

Távol legyen tőlem az is, hogy csak pillanatra is kisebbítsem, vagy félreismerjem a theologiai tudomány terén annak a kriticzis-

musnak hatását, a mely a kijelentés okmányától, a bibliától el, az őskereszténységen, és az egyházhistórián át a konfesszióig mindent a maga tárgyüvegére tett, vagy bonczasztalára fektetett, és fölelmezett. E nélkül ma nem volnánk ott, a hol vagyunk, s illetőleg, nem volnánk olyan öntudatosan ott, a hol vagyunk. Csak-hogy, a mint a fizikai tudományok komoly munkásai vetőt kiáltottak annak az iránynak, a mely mindent csak rombolni akart és tények konstatálása helyett világnézleteket akart hirdetni az emberiségnek, úgy kell az igazán komoly theologusnak is fölemelnie szavát, s azt mondani: elég immár a hulla-bonczolásból és a mikroszkópikus vizsgálatokból, most fogjunk hozzá az építéshez és nyuljunk belc az élet kellő-közepébe.

Egyáltalában nem perhorreszkálom a fizikai tudományok módszerének a theologiára való alkalmazását, sőt egyenesen ennek köszönhetjük, hogy a theologia előtt olyan világok tárultak fel, a melyeket addig nem ismert, értem az összehasonlító nyelvészeti és az összehasonlító vallástörténeti kutatások által föltárt szellemvilágot. Csak azt utasítom vissza, ha a fizikai tudományok módszere arra használtatik fel, hogy romboljon és a lelkeket hitüktől, a hitet pedig az objektív üdvtényektől foszssa meg. Az úgynvezett modern theologia, vagyis, a hatvanas és hetvens évek modern theologiája megvénhedt, az egyházi élet megtartására és fejlesztésére merőben képtlenné lett, jobban mondva, arra soha sem is volt képes; újabb, igazán modern theologiára van szükségünk. a mely a tudományok legújabb módszereivel dolgozzék s úgy építsen.

A vallás sem nem ismeret (»Istennek helyes ismerete, és tisztelete«), sem nem istcn tisztelete, sem a függés érzése (Schliciermacher), sem nem félelem (»timor fecit orbis deos«); a vallás: *élet Istenből, Isten által, Istenben*. A vallás, Luther erőteljes szavai szerint, nem arra való, hogy a dobzódók (»Lüsternen«) spekulációinak képezze tárgyát, hanem arra, hogy az éhezők, és szomjuhozók merítsenek belőle örök életre tápláló erőket.

A kijelentés legfelségesebb szava az, a melyet eme mi theologiai fakultásunk is jelmondatául választott: »*As ige testté lett*«. Mind az, a min az emberiség eleitől fogva csüngött, mint szent reménységen, a mit csak várt a messze jövendőtől; az a szent titok, a mit az egyik nemzedék a másiknak adott át örökül; az a reményteljes sejtés, a mely a prófétákat áthatotta; az az eszme,

mely a bölcseket elmélődésre ösztönözte; az a nagy világ-talány, a melynek megfejtését keresve-keresték az első, öntudatra ébredt embertől minden idők gondolkozói és az a vágy, mely átpillantani kívánt nem csak e földi lét nagy titkain, hanem még a »más világ fátyolán«, a szemfedőn is: mondom, mind ez *testté, reálitássá, életté* lett a Krisztusban s miután ő maga az abszolút élet, ennél fogva az a vallás is, a melyet ő alapított, sem nem egy csomó elméleti hittételnek, formulának az összeábdált rendszere, sem pedig nem egy csomó erkölcsi törvénynek conglomeratuma, hanem *élet*. És ha élet, akkor jelenségei biológiai jelenségek, folyamata biológiai folyamat és hatásai biológiai erőhatások. Ebből ismét az következik, hogy a theológiának, mint tudománynak, nem lehet más feladata, mint az, hogy e biológiai jelenségeket figyelje meg és írja le; e biológiai folyamatot szemléltesse és a hatásokat tüntesse fel. Ne járjon mindenféle elméletek homályos régiójában, ne a spekulációk ködös elvontságaiban, a filozófiai fogalmi meghatározások tévetegeiben és ne az elszellemesítés kísérteties világában; avagy ne folytassa se a halott-balsamozó munkáját, se a hulla bonczolót, mert így éppen csak azt a »szikrát« nem találja meg, a mely életet hozhatna létre, és a mikor azt hiszi, hogy bonczolásaival az orgánizmus titkait leste ki, és így életet is tudna már gőrebében produkálni, csak »hullát fog fel mindannyiszor«.

Az ifjú pap-növendéket bele kell helyezni ennek az életnek az árába, hadd ömöljék reá, hadd folya őt körül az a légáramlat, a mely villámlásban, és mennydörgésben fogamzva, hőmpölyög alá a Sinai kopár szikláiról, vagy a mely szelid esti szelőlőben lebben el a Karmel tetején; ott fodrozza a Genezárth tavát, vagy veri hullámokba a Bethesda vizét; hozza az Olajfák hegyének illatát és tele van glóriát éneklő angyalok örömmondó szavával. Élet, és életet adó milieu, környezet kell az ifjú próféta-fiúnak, a melyből táplálékot vehessen lelke. A keleti példabeszéd szerint, a fűgefára néző galagonya is fűgét terem. Egy csepp élet többet ér, mint az elméleteknek egész tengere. A keresztyénség maga azon az életen alapszik, a melyet a Jézus *élt*; a reformáció is annak az életnek a társadalomba való kiáramlása volt, a melyet a reformátorok maguk *átéltek*, a mikor a keresztyénség nagy történeti üdvtényeinek hatása alatt tenni, alkotni kezdtek.

Hogy a vallás *élet, ezt, fájdalom, nálunk még erősen bizo-*

nyitgatni kellene, mert az élet nyomát alig-alig látjuk. Elmélet és legfeljebb csak szent költészet az még azok előtt is, a kik próbálják komolyan venni. Miszticizmus és képzelődés a legtöbbre nézve, s beteges rajongás, ha egy-egy lélek, mint a szomjuhozó szarvas a szép hives patakra, úgy kívánczozik az élő Istenhez. Mit, élő Istenhez? Az Isten legfőlebb egy olyan nagy király, a ki egy-egy vasárnap ád csak kihallgatást, akkor is, ha inádságos könyvvel megyünk hozzá; de, máskor messze, nagyon messze van tőlünk. Réges régen volt, az Énok patriárkha idejében, hogy az ember vele járhatott!

De, csak bele kell állítani valakit a vallás hatásába, rögtön észreveszi, hogy van körülötte, és benne valami sajátságos erőhatás, a mely elcinte talán csak mint varázslat, később, mint megbékéltető jótékony szellem, végül, mint újjászülő hatalom mutatkozik. »A szél, a hová akar fúni, fú, és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnét jó, és hová megyen«, így van azzal az élet-hatással is, a mely az Istenből áradva ki, ellenállhatatlanul visz magával, ha egyszer megérintett bennünket. Ha észrevettük azt az életet, s annak hatása alá kerültünk, akkor a világon minden más kicsinyesnek tűnik fel.

Nem hiszi ezt valaki? Én is azt mondom, hogy ne is higgye el semmiféle mesternek, és tekintélynek a szavára. Tamások lettünk mindnyájan; közvetlen akarjuk újjainkat a sebek helyeibe tenni; magunk akarunk tapasztalatokat szerezni. Ezt már megtanultuk a fizikai tudományoktól. A tapasztalás-szerzés a lélek felséges előjoga, és kötelessége; de, annál nagyobb bűne, ha tapasztalás nélkül veti el azt, a mi neki üdvösségére való. Meg kell próbálni, meg kell kísérteni, s a hatás, az credmény szerint cselekedni. Pál apostol már nagy realista volt. »Mindeneket megvizsgáljátok«, vagy a közkeletű fordítás szerint, »Mindeneket megpróbáljátok, és a mi jó, azt megtartsátok.« Ne vakon higgyetek el valamit, hanem próbáljátok meg. Próbáljátok meg úgy érezni a bűnösséget, mint én; úgy keresni a megigazulást a törvény cselekedeteiből, mint én és úgy sóvárogni az üdvösség után, mint én: majd nektek is égi fény támad, majd nektek is egy felsőbb világból szózat hallatszik: ti is megtaláljátok az isteni kegyelmet és nektek is megjelenik az a föltámadott Krisztus, mint nekem, mint egy idéetlenek.« A ki ezt meg nem próbálta, nem beszélhet val-

lási dolgokról, üdvről, kegyelmről, hittételekről, sat. A ki itt tapasztalatokat nem tett, az mondhat mások után betanult frázisokat, de akármit beszéljen is, az csak szó, és semmi egyéb, mint csak szó.

Az ifjú pap-növendékekkel tapasztalatokat kell tétetni, azaz, meg kell velük próbáltatni a vallásos életet; azonban, nem úgy, a mint nálunk évtizedek óta ezt a próbát teszik, hogy az első órától, a melyben a tanterembe lép, az utólsoig örökké csak kritikát hall, hanem be kell őket vezetni abba a felséges világba, a mely az üdvösség világa és abba a közösségbe, a mely az Isten gyermekeinek társasága. Nem elméleteket kell vele megpróbáltatni, és megkritizáltatni, hanem bele kell őket helyezni egy élő, és élethetőségtől duzzadó környezetbe.

A mint a fizikai tudományok megtanították a theologusokat kritizálni, bonczolni és megfigyelni, éppen úgy megtaníthatnak építeni, igazainkat megvédeni, bizonyítékokat szerezeni és látókörünket szélesíteni. A modern tudomány minden eszközét felhasználhatjuk éppen a vallásos élet erősítésére, és gazdagítására; de, nem csak felhasználhatjuk, hanem föl is kell használnunk.

A fiatal papnövendéket legelőször a bibliával kell megismertetni. Az eredeti szöveg idegen nyelveivel ugyan sok úgy a tanárnak, mint a növendéknek a vesződése; de, a nehézségeken túl kell esni mindkettőjüknek s igyekezni kell azon, hogy minél többet megismerjenek az ifjak az eredeti szövegben és mindjárt nagyobb kedvvel küzdenek meg még a nyelvi nehézségekkel is, ha nem nyelvészeti és szöveg-kritikai apróságokkal kell bibelődniök, hanem abba a szellemi, vallásos világba vezetnek be, a melyet a szent-könyv tár föl. Az *élet*, az érdekel mindig. Ezt az életet kell fölmutatni; ha dd érintkezzenek azokkal a hús és vér alakokkal, azok gondolataival, érzéseivel, eszméivel, erényeivel és bűneivel, a kik ott mozognak, élnek a kijelentés szent historiáiban. Az, a mi *eredeti*, csak az értékes, csak az tesz benyomást. A forrásánál minden víz üdítőbb, erősebb, mint bárminő szép vignettájú üvegbe bepalackozva. A kijelentés szellemébe kell az ifjakat belevinni, arra a magaslatra helyezni, a melyről a kijelentés tekintí az alatt zúgó életet. Ez fontosabb, mint bárminő exegetikai szörszál-hasogatás. Az a kijelentés egy olyan felséges dóm, a mely nagy arányaival, egységével, fönségével, égbe nyúló oszlopaival, a világot befogó ku-

polájával, falain az Isten által vezetett történet csodás képeivel s légkörében a mennyei seregek zsolozsmáinak és harsonáinak hangjaival arra, a ki belép, valami olyan mély benyomást tesz, hogy bizony, nem jut eszébe kritizálni, ha csak melléje nem szegődik valami német tudós kalauz, a ki azt mutogatja neki, hogy ez a 1 nincs a helyén, vagy ez a 2a nem olyan 2a, mint a másik. A theologus ifjaknak minden nap ott kellene járniok a kijelentés szentelt csarnokaiban, a hol istennek lelke veszi őket körül, s ott kellene hallgatniok, mint a gyermek Sámuelnek, az Úr hívó szavára, hogy mikor szól hozzájuk, készségesen felelhetnek: imhol a te szolgád, uram !

Azután, ott van a másik nagy templom, a dogmatikának bazilikája, a melyet a hívő lelkek építettek azokból a kövekből, a melyek vallásos életük forrásvizéből kristályosodtak ki. A dogmák, a konfessziók a vallásos életnek produktumai, tényei. Ebbe a templomba is többnyire egy-egy mikroszkópikus világnézetű kritikussal lépnek be az ifjak, a kitől előbb megtanulnak mindent végig kritizálni, mielőtt benyomást tehetne reájuk az a felséges szellemi élet, a mely ezt is áthatja. Bírálgatják a konfessziókat, mint valamely régi kor elavult maradványait, mielőtt a konfessziók és szimbolikus könyvek közül csak egyetlen egyet is látnának a saját szemikkel és önmaguk nézhetnék meg, hogy mennyi azokban az örök igaz, és mi bennök a korhoz kötött emberi. Holott épen hitünknek legsarkalatosabb és egész világnézetünk irányt adó tételének igazságát ma a természettudományok is sokkal jobban érvényesítik és bizonyítják, mint bármikor azelőtt. Hogy csak egykét dolgot említsek futólag. A praedestinatio tana, például, mi más, mint a természettudományok kiválasztás tana; vagy az ercendő bűn nem az átöröklés gondolata-e, és a midőn a theologusok arról beszélnek, hogy a Krisztussal kell élni, vele kell közösségbe lépni, mert keresztyén élet csak e közösségből származhatik, ugyanakkor a természettudós, meg a szocziologus a környezet alakító hatásáról beszél, és így tovább.

A mi hitéletünknek alapjául szolgáló nagy üdvtörténeti tényeket atyáink nem párologtatták el, nem szűrték le, hanem reájuk állottak, mint erős fundamentomokra s üdvösségüket azokban találták. Szilárdabban is, öntudatosabban is állottak, mint mi.

A kijelentés okmányai mellett az egyház konfesszióit, és szim-

bolikus könyveit is oda kell adni az ifjak kezébe. Közvetlen, eredeti forrásból merítsenek itt is. Az a hitélet, a mely azokban táruul eléjük, minden esetre mélyebb benyomást tesz rájuk, mint akármiilyen nagy bölcsészeti apparátussal készített kritika, a melyből nem tudják, hogy tulajdonképen mi is az igazság?

De, nehogy félreértessem. Nem azt mondom, hogy a dogmatika tanítása csak a konfessziókra, és szimbolikus könyvekre szorítkozzék és hogy a tudományos tárgyalás hagyassék el. Vilá gért sem. Hanem azt, hogy a konfessziók is, a szimbolikus könyvek is mutattassanak be, a tudományos tárgyalás pedig adjon pozitív, határozott, erőteljes dogmatikai világnézletet, írja le a hitéletet, annak különböző mozzanatait, tisztázza a vallásos tapasztalatokat és foglalja azokat rendszerbe, a mai tudománynak minden fegyverével felvértezett erősségeket állítván Sionunk védelmére.

A dogmatikához a vallás-történet és a vallás-bölcsészet képezi a bevezetést, a dolog természeténél fogva. De, a vallás-történet csak úgy lesz a dogmatika bevezetése, ha a különböző vallások életjelenségei úgy mutattatnak fel, mint a melyek kulminációjukat a keresztyénségben, mint az abszolút vallásban érték el; ha e jelenségek úgy tekintetnek, mint különböző fejlődési fokok a keresztyénségig, és egyszersmind, mint bizonyítékok a mellett, hogy az ember, öntudatra ébredése első pillanatától fogva, szakadatlanul kereste az odafelvalókat, a lét és nem lét talányait, sat. és e keresésben az Isten vezette, a ki aztán világosságot is derített a homályra, feleletet adott minden ő utána vágyakodó kérdezősködésére az embernek. A vallás-bölcsészetnek pedig azokat a problémákat kell föltárnia, a melyekben az emberi elme próbálta konstruálni, megfejteni a vallást, a vallásos életet és annak jelenségeit. Micsoda világ tárul itt is az ifjú elé, ha látja azt a szellemi munkát, a melyet tapogatózva, keresgélve végzett az ember, hogy fölfelé törő lelke valami módon feleletet kaphasson! Gyönyörű studium, ha ez is a Krisztushoz vezet, s nem áll ott meg, hogy csak érdekes tudnivalóul elmondja egy csomó bölcsésznek okosabb, vagy balgatagabb nézeteit és ott hagyja a fiatal lelket, hogy ebből a kháoszból maga keressgessen ki magának valami megtermékenyítő igazságot.

A keresztyén élet multját az egyház-historia tárja föl. Hülámzó történetei felett az Úrnak lelke lebeg. Milyen élet veszi

körül itt is azt a fiatal embert, ha nem csak holt adatokat, évszámokat, neveket kell megtanulnia, hanem belevitetik azoknak a társaságába, »a kik máskor voltak s mit az élet megvon, megadják a holtak«. Ott élnek az első hitvalló keresztyénekkal s megérinti lelküket a katakombákból fölszálló zsolozsma és könyörgés; társalognak az apostoli és egyházi atyákkal s mellettük nőnek nagyobbra a hitigazságokban; szót váltanak a nagy hitvitázókkal; belevegyülnek a cezarizmus és a papizmus invesztitura harczaiba s meglátják, hogy az emberi nagyravagyás hogy épít újabb, megújabb Bábeltornyokat, az elsőnek romlása még nem volt elég tanulságú; meghallják a Husz máglyájáról fölhangzó éneket; látják a Wicleffe szétszórt porait, majd Luthert Worsmban, Kálvint Genfben, czekeket az óriásokat, a mint a hit erejével, a Krisztus váltóságában való bizalommal és az Isten kegyelmével a régi világot egyszerre kifordítják sarkaiból és velük együtt indulnak hódításra; ott járnak a hugonották között, a pusztai egyházban, vagy Nápoly gályarabjai között és hallják a biztatást: »Térj magadhoz, drága Sion«! Szóval, élet-árja buzog körülöttük, élethatásokat vesznek a föltámasztott alakoktól és környezettől, belepillantanak a történeteket kormányzó Isten nagy munkájába és megtanulják, hogy az Úr tanácsa nélkül semmi sem történhetik, mert még a Fülep »győzhetetlen flottája« is megsemmisült, a mint az Úr csak reáfűtt. »Afflavit Deus et dissipati sunt«.

De, az egyház-história is úgy kezelendő, hogy ne csupán érdekes tudnivalókat közöljön, hanem a nagy vallás-erkölcsi igazságok mellett tegyen bizonyosságot s tényekkel illusztrálja azokat. Életet adjon és életet ébresszen.

A gyakorlati theologia pedig legyen igazán *gyakorlati*, ne csak névleg. Itt is azonban minden félreértés kikerülése végett hangsúlyozom, hogy a praktikus irány alatt nem azt értem, mint-ha mellőztetni kívánnám a praktika theologia egyes tárgyainak előadásánál az elméleti részt, mert ez a tudomány megtagadása volna, és az egésznek bizonyos gyakorlati ügyességgé devalválása; hanem azt, hogy e tárgy keretén belül is annak a gyakorlati vallásos életnek a központjába kell helyezni az ifjakat, a mely élet nyilvánul az istentiszteletben, az igehirdetésben, a vallásoktatásban, a belmissziói, és cura pastorálistikus munkásságban, a külmiszsióban, sat. Az elmélet tárja eléjük a legmagasabb eszményeket

s mutassa meg nekik, hogy a multban itt s amott milyen eszközökkel, hogyan próbálták ez eszményeket megvalósítani, minő munkát fejtettek és fejtenek ki egyesek, egyházak és társadalmak ezen a téren Hadd, szólaljanak meg az ifjú theológusok előtt az atyáknak és a jelen legkiválóbb prédikátorainak beszédei és írásmagyarázatai. Lengje körül őket ezek vallásos lelke. Hadd lássák meg a keresztyén nagy társadalmak vallásos életét, a mint azok kiterjesztik gondjaikat a csecsemőktől a vénekig és az anyagiakban szegényektől a léleekben szegényekig. A gyakorlat pedig vigye bele őket a munkába és próbáltassa meg velük ott, a hol csak lehet, a gyakorlati építést. Természetesen, ez csak ott volna könnyű, a hol nagy egyháztársadalmi munka folyik már mindenfelé, a mi nálunk még, fájdalom, nincs; de hát teremteni kell részben magának a most felnövő ifjú theológus nemzedéknek bevonásával, hogy élet, elcvenség legyen mindenütt, s ez élet a maga árjával ragadja az ifjúságot.

Magam érzem legjobban, hogy csak vázlatot tudtam adni a lelkész-képzés nagy jelentőségű kérdéséről; de hiszen, ezt egy még tízszer ekkora dolgozat akadémikus fejtegetései sem tudnák kifejteni, annál kevésbé megoldani. A megoldásnak csak egy módja van: a keresztyén munkásság, mely lankadás nélkül tesz, alkot és épít. Itt is az emberektől függ minden: vajjon az Úrtól hívattattunk-e munkára, avagy nem? A szent lélek crejc inspirál-e munkánkban, vagy csak az elvállalt polgári kötelesség, a független morál parancsszava?

Hogy bennünket mi vezet, azt csak a szívek és vesék örök ismerője mondhatná meg. Nekünk plántálnunk, és öntöznünk kell, az előmenetel az Úrnál van. Kegyclme adjon erőt feladataink minél hívebb betöltésére, a ránk bízott munka minél lelkiismeretesebb elvégezhetésére!

És most ezzel a kívánsággal köszöntöm teljes tisztelettel a méltóságos Előljáróságot, a nagytiszt. tanári kart és üdvözlöm a nemes ifjúságot.

A méltóságos Előljáróság álljon mellette ez ifjú tanintézetnek buzgósága, tevékenysége egész erejével, tekintélye egész súlyával és szeretete egész melegével. Ez intézetnek iránta való igazi érdeklődésre, támogatásra, nem csak, de érdekében folytatandó nagy munkára van szüksége. E munkát ne vonják meg tőle, hogy növekedjék és virágozzék ez ad multos annos!

A nemes ifjúság is legyen üdvözölve. Tekintsen bennünket barátainak, s legyen meggyőződve, hogy a mennyire csak lehet, mindenben csak javukat kívánjuk munkálni. A törvények és rendszabályok kezeikben vannak önöknek ; de, e törvények summája a *szeretet*; ez uralkodik közöttünk. Jakab apostol a törvényt a »szabadság tökéletes törvényének« mondja. Igaza van ; minden törvény a szabadság törvénye. Szabadság csak törvény-tisztelet és megtartás mellett lehet; mert az én jogaim, az én szabadságom csak úgy biztosíthatnak, ha a másokéi is garantirozva vannak. Tekintsék a mi kis republikánk törvényeit és szabályait úgy, mint az egyéni szabadság garanciáit. Szabadosság mellett nem maradhatnánk együtt. Hasssa át önöket szép hivatásuk érzése s adjon erőt az a tudat, hogy egykor a templomi és tanári katedrákon állván, egy felsőbb, szellemi világnak sáfársága lesz önökre bízva, nehéz felelősség terhe alatt.

Mi pedig, tisztelt kartársaim, vessük kezünket a munkára, mint a kik tudjuk, hogy nem hiában munkálkodunk és fussunk tovább a cél felé, mint a kik meg vagyunk róla győződve, hogy nem hiában vagdaljuk a levegő-cget !

Az Isten kegyelme legyen mindnyájunkkal !

Kenessey Béla.

II.

Adatok a theologiai fakultás történetéhez.

A mult 1896/7-iki tanév, tekintettel a millennaris esztendőre, csak 1896 október hó 1-én nyíttatott meg, miután előbb szeptember hó utolsó napjaiban a beíratások megtörténtek s a theologiai alap- és lelkészképesítő-vizsgák, valamint a javító- és pótszigorlatok megtartattak.

A tanév-megnyítási ünnepélyt az ifjúsági énekkar által énekelt «Jövel Szent Lélek Úristen» dicséret vezette be, a mely után *Szász Domokos* püspök úr magas szárnyalású ímában kérte a kegyelem Istenének áldását a munkának új esztendejére, az intézetre, annak tanári karára és ifjúságára. Majd *Kenessey Béla* igazgató-tanár olvasta fel a lelkész-képzés kérdésével foglalkozó értekezését, mire *Szász Domokos* püspök úr rövid beszéd kíséretében az 1896/7-iki tanévet megnyitottnak nyilvánítván, a XC. zsolt. 1. versének élénklésével az ünnepély véget ért. A megnyítási ünnepély élénk bizonyoságot tett arról a nagy érdeklődésről, a melylyel úgy a kolozsvári Ferencz-József tudomány-egyetem, mint általában az egyházkerület s a nagyközönség kíséri fiatal tanintézetünk működését. A tudomány-egyetem hivatalos képviselőjében jelen voltak az egyetem rector magnificusa, *Dr. Farkas Lajos* egyetemi jogtanár, ministeri tanácsos és *Dr. Márki Sándor* bölcsészeti dékán; de rajtuk kívül az egyetemi tanárok közül még többen is emelték jelenlétükkel ünnepélyünk fényét. Teljes számban megjelent intézetünk előljárósága. Részt vett kerületünk néhány kitűnősége, több országgyűlési képviselő, stb. És a mikor most visszapillantunk a lefolyt tanévre, jól eső örömmel és hálával mondhatjuk el, hogy sem áldásban, sem érdeklődésben az egész év folytán nem szűkölködött intézetünk s tulajdonképen az intézet egy évi egész története: az előljáróságnak, a tanári karnak és az ifjúságnak

csendben folyó munkássága benne az intézet falain belül s lélekemelő érdeklődés, hathatós anyagi és szellemi támogatás egyházunk legjobbjai részéről, kívülről.

Az az erőteljes kormányzó kéz, a mely theologiai fakultásunkat megalkotta, nem szűnt meg tovább építeni az új alkotást ebben az évben sem. 1896 július 28-ról 2884. sz. a értesítette az erdélyi egyházkerület Igazgató-tanácsa előljáróságunkat, hogy Főtiszteletű és Méltóságos *Szász Domokos* püspök úr, a fakultás könyvtárának újabb gyarapítására, néh. Papp Gábor volt dunántúli cv. ref. püspök hátrahagyott könyvtárából 7000 kötetet vásárolt meg s azt intézetünknek ajándékozta; ugyanezen év aug. 22-ről arról vettünk hivatalos értesítést, hogy a főtiszt. püspök úr a nevére, püspökségének 10 éves örömnépe alkalmával tett 5000 fritos alapítványnak kamatait a theologus ifjak számára ösztöndíjakra kívánja fordíttatni, mely ösztöndíjak a múlt iskolai évben már folyósíttattak is; végül, hogy lehetővé tegye a tanári kar által készíttendő theologiai szakmunkák kiadását, e célra egyelőre 1500 frtnyi összeget ajánlott fel s egyidcjtűleg meg is bizta *Nagy Károly* theol. tanárt Kálvin «Institutio»-jának lefordításával és sajtó alá bocsátásával; valamint kilátásba helyezte, hogy e célú alapítvánnyal fogja biztosítani.

Hálánk és köszönetünk kifejezése legyen csekély viszonzása a nemes gondoskodásnak!

Még az 1895/6. év telén és tavaszán rendezett vallásos összejöveteleinknek és felolvasásainknak volt állandó látogatója az a fenkölt szellemű s előkelő úrasszony, *Szacs vay Sándorné* szül. *bárá Vesselényi Jozefin*, a kit az Úr a múlt évi július hó 29-én hívott volt el a mulandóságából a halhatatlanságba, és a ki végrendeletében intézetünkéről szinte fejedelmileg emlékezett meg, a mikor ennek 30,000 frot hagyományozott s ekként a fakultás legnagyobb alapítói és jöltevői között örökítette meg emlékét, a melyet még a késő utódok is mindenha áldani fognak. Mi kegyelettel tettük sírjára koszorunkat.

Hálával kell megemlékeznünk a *széki ev. ref. egyházmegye* lelkészi özvegy-árva gyámintézetéről, a mely megszűnte alkalmából egyszersmindenkorra 100 frot adományozott a fakultás könyvtárának gyarapítására; örök időkre pedig egy 300 fritos alapítványt tett a széki egyházmegyéből való, vagy egy ilyen nem létében,

bármely a fakultáson tanuló theologus ifjú segélyezésére. Az alapítványt befizette s kamatai a jövő iskolai évtől lesznek folyósítva.

Köszönettel nyugtázzuk itt is a dunamelléki egyházkerületbe kebelczett *külső-somogyi* ev. ref. egyházmegye nagytiszt. esperesének, *Bocsor Lajos* tengődi ev. ref. lelkész úrnak a fakultás alapjai javára az egyházmegyében eszközölt szíves gyűjtését, 34 frt 77 krt, mely összeg előljáróságunk utján a kerület kebli pénztárába küldetett bc.

A fakultás könyvtárának gyarapítására a tanintézetek és egyesek adományai a könyvtárról alább adott jelentés kapcsán említetnek fel és ismertetnek el.

De nemcsak épen a hozzánk legközelebb állók mutattak intézetünk iránt érdeklődést, hanem még a messze külföldről is részesültünk megtisztelő látogatásokban. Így keresett fel bennünket Dr. *Baedeker* F. W. tanár Angliából, az Evangelical Alliance tagja, *Barde Eduárd* theol. tanár a genfi u. n. Szabad-egycetemen, *Fermaud Károly* őrnagy, az előbbi, mint az ifjúsági egyletek nemzetközi központi választmányának elnöke, az utóbbi, mint ugyanannak titkára és *Vischer Sarasin* A. konzul Baseltől, a kik mindnyájan előadásokat is tartottak úgy kisebb körben az ifjúság, mint nagyobb körben a nagy közönség számára. Mindnyájukat nemcsak intézetünk látta örömmel, hanem Szász Domokos püspök úrnak is kedvesen fogadott vendégei voltak s nyilvános előadásaik alkalmával mindig a püspök úr mutatta be őket a közönségnek s ő üdvözölte emelkedett hangú beszédekkel. Reméljük, hogy a minő szeretettel emlékezünk mi e látogatásokra, tisztelt vendégeink meg épen oly benyomásokkal távoztak messze hazájukba. Meg vagyunk győződve, hogy a külfölddel való testvéries érintkezés ápolása csak emelő hatással lehet reánk és ifjúságunkra nézve.

Szivesen ragadta meg tanári karunk és ifjúságunk is azokat az alkalmakat, a melyeken egyházas és hazafias érzéseinek, kegyeletes megemlékezésének adhatott kifejezést. Így együttesen ünnepeltük meg október 31-én a reformáció emléknapját, a melyen *Nagy Károly* theol. tanár tartotta az emlékbeszédet; majd 1897. február 16-án Melanchton Fülöp születésének négyszázados évfordulója napját, a mikor a kolozsvári ág. hitv. ev. testvér-egyházzal együtt ünnepelve, a megnyitó beszédet *Kenessey Béla* theol. igazgató mondta, Melanchton életrajzát *Grätz Mór* ág. h. ev. lel-

kész olvasta fel, míg *Pokoly József* theol. tanár Melanchtonnak a magyar protestantismushoz való viszonyáról értekezett s *Máté Sámuel* II. é. theologus szavalta Sántha Károlynak »Melanchton« című ünnepi ódáját. Az ünnepélyt az ág. h. ev. egyház vegyes kara nyitotta meg, míg a záró éneket az internátus ifjúsága énekelte. Végül megtartottuk márczius 15-ikét az ifjúsági ének- és zenekar részvételével és a szokásos szavalatokkal. A beszédet *Molnár Albert* theol. tanár mondotta ez alkalommal. Ünnepélyeink mindenkor a közönség rendkívül nagy számú részvételével folytak le. De általános érdeklődés mellett tartottuk meg a tél folyamán, — advent első vasárnapjától egész virágvasárnapig, — hetenként a nagy közönség számára rendezett bibliamagyarázatainkat és az adventben felolvasásainkat is, a mely utóbbiakban a keresztyén szeretet társadalmi munkásságát ismertették volt: *Dr. Kecskeméthy István*, *Pokoly József*, *Kenessey Béla* és *Molnár Albert* theol. tanárok.

A növendékek számát illetőleg, felvételért folyamodott volt 32 theologus és 71 bölcsészethallgató tanárjelölt, valamint 5 joghallgató; ezek között a régi hallgatók: 14 theologus és 30 bölcsészethallgató; újonnan folyamodó tehát 18 theologus és 41 tanárjelölt. A folyamodott theologusok közül azonban 3, a bölcsészethallgatók közül pedig 1 még a felvétel előtt visszakérte okmányait s így ezek természetesen tekintetbe sem vétettek a felvétel alkalmával.

A theologiai tanfolyamra az intézet régi növendékei ingyenesen, az újonnan jöttek pedig 80—20 frt, egész (2), fél (2) és negyed-dijra (10) vétettek fel; míg a bölcsészethallgatók mindnyájan 80 frt évi díj mellett s a joghallgatók 160 frt kétszeres díj fizetésének kötelezettségével.

Tényleg beiratkozott összesen, theologus: 28 és pedig IV. évrre: 4, III. évrre: 8; II. évrre 9; I. évrre: 7; bölcsészethallgató: 46 és joghallgató 4; együtt 78 ifjú.

Az első félév folyamán a theologus ifjak közül tanári pályára lépett át 1; a második félév elején pedig más tanintézetbe távozott 1 első éves, 2 másodéves és 2 harmadéves növendék, úgy hogy az iskolai év végén a theologusok összes száma 22 volt.

A bölcsészethallgatók közül mindjárt az év elején a jogi pályára lépett át 3, a kik közül 2 ki is lépett az intézetből; 1 nevelői állást nyervén, költözött ki, 1 segédtanárságra ment ki és 2 súlyos

családi bajok miatt volt kénytelen pályáját félbeszakítani és intézetünkbe távozni. A megüresedett helyekre azonban a második félév elején újabban jelentkeztek vételek fel, úgy hogy a tanévet is összesen 76 ifjával zártuk be.

A theologus ifjak első félévi szigorlatai jan. 18— febr. 3-ig, a második féléviéik pedig május 20— jun. 18-ig (közben a pünkösti szünidő) tartattak meg. Az eredmény általában teljesen elégsítő volt, a mennyiben javító szigorlatra csak 1 ifjú útasított 1 tantárgyból, pótszigorlatra pedig csak 3 ifjú maradt el betegsége miatt 1—1 tárgyból. Általános *jeles* osztályzattal tett szigorlatot: az I. félévben 5, általános jóval: 9, a többi elégséges; a II. félévben ált. jeles: 5; jó: 13, a többi elégséges; pótszigorlatra az összes tárgyakból 1 ifjú maradt el, kettő pedig 1—1 tantárgyból betegség miatt.

Az internatus egész ifjúságának erkölcsi magaviseletét illetőleg csak arra a tényre hivatkozunk, hogy az egész iskolai év folyamán fegyelmi eset miatt egyetlen egyszer sem kellett tanári széket tartani; az előfordult kisebb mulasztások, vétségek mind elintézhetők voltak egy-egy négyszem között, egészen magán úton adott figyelmeztetéssel s intéssel.

Az egészségi viszonyok is kedvezőek voltak. Súlyosabb jellegű baj csak 2—3 eset volt; de ezek is olyan természetűek, a melyek az intézeti betegszobában kezeltethettek. Folytonos betegeskedése miatt csak 1 ifjú volt kénytelen az intézetet elhagyni. A közegészségre való felügyeletet az intézet orvosa *Dr. Imreh Domokos* egyetemi tanársegéd s a Vöröskereszt-Kórház alorvosa a legnagyobb odaadással és elismerésre méltó lelkiismeretességgel végezte. A belépés alkalmával az ifjakat mind megvizsgálta, őket azután is folyton figyelemmel kísérte, valamint gyakrabban ellenőrző vizsgálat alá vette a convictusban használt ételeket.

A theologus ifjak ellátására vonatkozólag megemlíjtük, hogy a II-ik félévben már egynek kivételével, a ki nem tanúsított kellő előmenetelt, mindnyájan teljesen ingyenes bennlakást és convictust élveztek, e mellett a legációk ügye az Igazgató-Tanács által rendeztetvén, mind a három nagy ünnep alkalmával a legációkból egy—egy ünnepkor 18—50 frt között váltakozó jövedelmök volt, végül pedig 9 ifjú havonkénti 4—4, míg 3 ifjú havonkénti 3—3 frtnyi ösztöndíjban is részesült a Szász Domokos püspök úr nevére tett ala-

pitvány kamatjaiból. A beálló 1897—98-iki tanévben már abban a szerencsés helyzetben lesz intézetünk, hogy ösztöndíjak czímén is jobban gondoskodhatik súlyos anyagi helyzetben levő, de jó magaviseletű és kiváló szorgalmú növendőkeiről. Ugyanis a múlt évi egyházkerületi közgyűlés (kzgy. jzkv. 43—1896 p.) megszüntetvén a nagy-enyedi theol. akadémiát s az átmeneti intézkedések megtételével az Igazgató-Tanácsot bízván meg: az Igazgató-Tanács br. Kemény Kálmán ehker. főgondnok elnöklete alatt a maga kebeléből 3 tagot küldött ki s a nagyenyedi kollegium előljáróságából szintén 3 tagot kért kineveztetni az ügyek rendezésére. Ez a hetes-bizottság f. é. ápr 10-én tartott ülésében megállapította a szempontokat, melyek szerint a theologus ifjaknak a multban kiszolgáltattott s a jövőben is kiadandó alapítványi segély-, ösztöndíj — és jutalom összegek a nagyenyedi kollegium előljárósága részéről kimutattassanak és az illető alapító levelek hiteles kivonatai által megokolva, bejelentessenek. A mi megtörténvén. abba a helyzetbe jutott az Igazgató-Tanács, hogy úgy az alapítványi levelek, mint az eddigi gyakorlat nyomán, egyetértve a Bethlen-kollegium Előljáróságával, világosan megállapíthatta a theologus ifjaknak a n.-enyedi kollegium részéről adandó mindennemű segély, jutalom- és ösztöndíjösszegek sorozatát, mint következik:

<i>A.</i>		Frt	kr	
1	A 32 principis beneficium, à 26 - 24 frt	839	68	} 1885 óta theol. convic- tusra volt fordítva.
2	A 32 principis beneficiummal járó napontai 2 drb czipó à 2:5 kr, 250 napra	360		
3	Az ifjúsági kert haszonbéréből a theol. önszegélyző-cgylet alapjára utalt részlet	195	38	
Együtt .				1395 frt 06 kr.
<i>B.</i>				
4	Gr. Bánffy György alapítványa . .	14	80	} Theologusokat illető, de eddigelő szegény ta- nulók élelmezésére és ösztöndíjazására for- dított.
5	Br. Bánffy Klára »	14	80	
6	Barcsay Ferencz »	14	80	
7	Bethlen Kata »	29	61	
8	Hegyi Mózes »	14	80	
9	Kőrösy György »	29	61	
Együtt .				118 frt. 42 kr.

		Frt	kr	
C.				
10	Ajtai Mihály alapítványa	59	22	} Általános jellegűek. Az eddigi gyakorlat szerint theologusoknak adtak.
11	Kőrösi Csoma Sándor alapítványa .	19	09	
	Együtt .			78 frt 31 kr.
D.				
12	Szotyori József alapítványa (10 éves ciklusból 7 évig orvosnöv., 3 évig theologus élvezi)	168		} Külföldön tanulóknak is adható.
13	Báró Naláczy József viaticum-stipend.	44	41	
	Együtt .			212 frt 41 kr.
E.				
14	Telekianum jutalmak s pályadíjak:			
	a) egyházi beszédre	19		
	b) theol. pályakérdésre	35		
	c) két jels theologusnak à 12 frt.	24		
	Együtt .			78 frt.
	Összesen .	1882	20	

E kimutatás szerint tehát 1591 frt 79 kr. ösztöndíj, 212 frt 41 kr. segély (külföldre menőknek is) és 78 frt jutalom és pályadíj, összesen 1882 frt 20 kr. áll évenként rendelkezésre a papképzés céljaira, illetőleg theologus ifjak anyagi segélyezésére.

Az Igazgató-Tanács javaslatára a folyó 1897. évi ehkerületi közgyűlés 25. jzkvi szám alatt a következő határozatot hozta e tárgyban: Az 1591 frt. 79 kr. összegből tizenöt, egyenként évi 100—100 firtos és egy, évi 90 firtos ösztöndíj alakíttatik, a melyek kizárólag a kolozsvári ev. ref. theol. fakultáson tanuló theol. hallgatóknak adatnak, megjegyezve, hogy a Bethlen-kollegium főgymnasiumából idekerült növendékek az ösztöndíjak adományozásánál, a hasonlók között első sorban veendők tekintetbe. A kimutatott jutalmak és pályadíjak is szintén csak az egyházkerület theol. fakultás által kitűzött pályázatokra fordítandók; míg a Szotyori és Naláczy-féle egyes alapítványok jövedelme továbbra is az alapítványi levelekben kifejezett célra és módon szolgáltatandó ki.

A fentebb kimutatott alapítványok a Bethlen-kollegium birtokában maradnak és csak jövedelmüket utalványozza ki évente az illető előljárárság az erdélyi ev. ref. egyházkerület központi pénztárába.

Az ösztöndíjért, vagy segélyért pályázó ifjak a nagy-enyedi előljáráshoz címzett folyamodványaikat a kolozsvári theol. fakultás igazgatóságához adják be, mely igazgatóság azokat, a tanári kar véleménye alapján, minősítőleg összefoglalja s átküldi a nagy-enyedi kollegium előljáráshoz, további eljárás és döntés végett. Erről, illetőleg határozatairól a nagy-enyedi előljárásság az összes folyamodványok felküldése mellett jelentést tesz az Igazgató-Tanácsnak tudomásvétel, s az ösztöndíjak és segélyek részletes és névhez kötött utalványozása végett. A mi megtörténvén, az ösztöndíjasok és segélyezetttek felveszik a központi pénztárból a részükre folyósított összegeket.

A bölcsészethallgató tanárjelöltekre nézve 18 ifjúnak az internátushoz leendő teljesen ingyenes ellátására a vallás- és közoktatásügyi magas kormány 6000 firtnyi segélyt vett volt fel a folyó évi budgetbe s ez összeg a törvényhozás által is megszavaztatván, a jövő 1897—98-iki tanévre már e jótétemény is életbe léptethető lesz.

Az internátusunkban volt tanárjelölt ifjak közül különben az egyetemi ösztöndíjakból a lefolyt tanévben többen részesültek ; így a tanárképezde 400 - 400 firtos ösztöndíjat *Dabóczy Ernő, Márk Imre* és *M. Nagy István* kapták ; a matematika-természettudományi 390—300 firtos ösztöndíjat *Séra István* és *Sramkó Loránt*, a vegytani stipendiumot pedig *Fehérváry József*, a ki a mathem. és term.-tudományi karnak 1896 nov. 25-én tartott II. rendes kari ülésében »vegyész-növendékké« választatott s ez állásban miniszterileg is megerősített. Az 1897—98-ik tanévre ösztöndíjat kapott *Séra Kálmán*.

Az egyetemen pályadíjat nyertek : *Tankó Béla* III. éves theologus 60 firtot »Kant Ethikája« czímű pályaművével és *Sramkó Loránt* II. éves tanárjelölt 50 firtot »A Peltier-féle tűnemény vizsgálata« cz. dolgozatával.

Az egyetemi pályadíjakért nemesen versenyzők között íme már ott volt *egy* theologus ifjaink közül is. — Bárcsak hosszú sor következne utána ! Vezetésre, irányításra csak a szellemi suprematia jogosult. E suprematiát pedig csak a harmonikusan kifejezett *egész ember* szerezheti meg és bírhatja ellenmondás nélkül.

III.

A fakultás előljárósága és tanári kara.

1. A fakultás előljárósága :

A fakultás az erdélyi ev. ref. egyházkerület által tartatván fenn s annak tulajdonát képezvén, mint ilyen, annak kormányzata és felügyelete alatt áll.

A közvetlen kormányzás és főfelügyelet a fakultás törvényei értelmében a püspökre s illetőleg annak helyettesére és az egyházkerületi közgyűlés által választott fő- és aligondnokokra és a tanári karra van bízva, a kik együtt alkotják az intézet előljáróságát.

Az előljáróság elnöke : *Szász Domokos* erdélyi püspök, a főrendiház tagja stb.

Helyettes elnök : *Szász Gerő* kolozsvári első pap, egyh. ker. főjegyző.

Főigondnok : *Gyarmathy Miklós*, a kolozsvári ev. ref. kollegium főigondnoka, ehker. igazgatótanácsos, a kolozsvári nemzeti színház intendánsa, a III. oszt. vaskorona-rend tulajdonosa stb.

Aligondnok : *Dr. Vályi Gábor*, tud. egyetemi ny. r. tanár, igazgató-tanácsi elnök-helyettes ;

Dr. Szádeczky Lajos, tud. egyet. ny. r. tanár, a Magy. Tud. Akadémia I. tagja, az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsészettörténeti szakosztályának titkára, a kolozsvári ev. ref. egyházközség presbytere stb.

Előljárósági jegyző : *Pokoly József*, theol. ny. r. tanár.

2. A fakultás tanári kara :

Kenessey Béla igazgató, tanít ó- és új szövetségi irodalomtörténetet és ó- és újszövetségi biblica-theológiát ; egyházkerületi

igazgató-tanácsos, a Magy. Orsz. Ref. Egyh. Közalap-Végrehajtó-Bizottság előadója, az Egyetemcs tanügyi bizottság tagja, az Orsz. Prot. Árvacgylet, a Magy. Prot. Irod. Társaság és a Mária Dorothea-cgyesület választmányi tagja. Tanár 1884 óta. — A lefolyt tanévben irodalmi munkásságából megjelentek: A magyarországi ev. ref. theologiák rövid története a vallás- és közoktatástügyi miniszterium által kiadott »A felsőbb oktatásügy Magyarországon« című munkában; Lelkészatvasati beszéd (külön füzet); A keresztyén szeretet munkái (Prot. Egyh. és Isk. Lap); Melanchton emlékezete (u. o.); Márczius 15 (emlékbeszéd, a »Kolozsvár« cz. napilapban). A biblia-revizió számára végezte a Sámuel I. II. és a Krónikák I. II. felülvizsgálatát. Rendes munkatársa a Prot. Szemlének (»Hazai egyházi élet«) s szerkesztője a Prot. Árvaházi Képes Naptárnak.

Molnár Albert, a gyakorlati theologia ny. r. tanára, az Emke tagja. Felolvasása: »A keresztyén társadalmi munkásság története« megjelent a Prot. Közlönyben. Tanár 1895 óta. Ez évben felügyelője volt a kolozsvári hitoktatásnak.

Dr. Kecskeméthy Csapó István, az ó- és újszövetségi írásmagyarázat és a héber nyelv ny. r. tanára. Tanár 1895 óta. Rendes és választmányi tagja a Magy. Prot. Irod. Társaságnak, a Lorántffy Zsuzsánna jótékony nőegyletnek, a ref. ifjusági és a budai nőegyletnek, rendes tagja a Magyar Történelmi társulatnak. A biblia-revizió számára a Példabeszédek s Prédikátor könyvét és az Énekek-énekének átdolgozását készítette. Szerkesztette a »Kis Tükör« népies vallásos heti lapot és a »Koszorú«-t, mint a Magy. Prot. Irodalmi Társ. kiadványát.

Pokoly József az egyháztörténelem ny. r. tanára, a Magy. Prot. Irod. Társ. alapító s a Magy. Történelmi és a Szepcsmegeyi történelmi társulat rendes tagja, a fakultás könyvtárnoka, az ifjusági ének- és zeneegylet tanár-elnöke, tanár 1895 óta. Megírta az erdélyi ev. ref. egyházkerület fő-, közép- és elemi iskoláinak a millenniumi kiállítás számára készült Állapotrajzába »A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás« címmel ennek keletkezése történetét. A Prot. Szemlébe egy tanulmányt tett közzé: »Az erdélyi fejedelmek viszonya a prot. egyházakhoz« Majd egy cikksorozatot írt »Prot. egyházunk bajairól« a Prot. Egyh. és isk. Lapba. Megjelent továbbá tőle »A megmentő szeretet munkái« és »Melanchton

és a magyarországi reformáció« cz. felolvasása. Ezeken kívül több kisebb czikk a különböző egyházi lapokban.

Nagy Károly, a syshematika-theologia és a vallásbölcsház ny. r. tanára, a tanári szék jegyzője, az ifj. önképző-kör tanár-celnöke. Tanár 1895. óta. Tagja az Erdélyi Muzcum Egyletnek. A lefolyt tanévben megjelentek tőle: Reformációi emlékbészéd és a »pietismusról« (Láng Henrik után) a Prot. Közlönyben. Fordítja, Kálvin Institutióját.

Farkas Lajos, a zene-, és ének és zeneelmélet segéd-tanítója, vezetője az ifjúsági ének- és zene-egyletnek. A tanév végén középiskolai tanári állásra távozott. Helye betöltésre vár.

A tanári-kar résztvett a templomi igchirdetésben is gyakran s a vasárnapi iskolák vezetésében. E munkában a theologus és a bölcsházhallgató ifjak közül is néhányan buzgósággal osztoztak.

IV.

A theologiai szakon végzett tananyag.

1. *Az újszövetségi irodalomtörténetből*: általános bevezetés, a páli nagy és kisebb levelek, katolikus levelek, János apokalypsise, az Ap. Csel. és a négy evangélium. I. és II. éveseknek heti 3 órán.

2. *Az újtestamentumi biblica-theológiából*: Jézus korának vallási és politikai eszméi, Keresztelő János, Jézus vallása, a zsidókeresztyénség, a paulinismus és a johannismus. III. és IV. éveseknek heti 3 órán.

3. *Homiletika*: elvi és alaki rész. III. és IV. éveseknek heti 2 órán.

4. *Cura pastoralis*: bevezetés, elvi rész és a lelki gondozás az egyes sphaerákban. III. és IV. éveseknek heti 2 órán. Ezen kívül gyakorlati seminárium heti 2 órán.

5. *Gyakorlati biblia-magyarázat*: A hegyi beszéd (Máté V. VI. VII.). Heti 2 órán I. és II. éveseknek.

6. *Szónoklati gyakorlatok* az I. és II. évesekkel heti 2 órán.

7. *Magyar prot. egyháztörténelem*: Az egyház-története az 1790/91. XXVI. törv. cz. megalkotásáig. Heti 4 órán a III. és IV. éveseknek.

8. *Egyetemes egyháztörténet* a reformációig I. és II. éveseknek heti 4 órán.

9. *Hébernyelv*: Alaktan és mondattan. Heti 3 órán az I. éveseknek

10. *Újtestamentumi hellénnyelv*: Idioma és János evangéliumának olvastatása. Heti 2 órán az I. és II. éveseknek.

11. *Ó-szövetségi exegesis*: Ámos és Mikeás profeciáinak magyarázata. Heti 3 órán II–IV. éveseknek.

12. *Újszövetségi exegesis*: A római levél fejtegetése. III–IV. éveseknek heti 3 órán.

13. *Theologiai encyclopaedia*: Általános és különös rész. Heti 3 órán I. és II. éveseknek.

14. *Keresztyén dogmatika*: Apologetikai rész, a keresztyén hittudat elemei része és a keresztyén vallásos tudat specziális ker. tartalma (Atya-Fiú-Szentlélek oeconomiája). Heti 5 órán III--IV. éveseknek.

15. *Egyházi ének* heti 1 óra I—IV. éveseknek.

16. *Egyházi zene* heti 3 óra I—II. éveseknek.

A theologus ifjak a Ferencz-József-tudomány-egyetemen heti 11—12 óra számig hallgattak: neveléstant, neveléstörténetet, logikát, magyar irodalomtörténetet s modern nyelveket és a kötelezett tárgyakból szigorlatokat is tettek.

V.

Alap- és lelkészképesítő vizsgák.

Az alapvizsgára, mely 1896. szept. 28-án tartatott meg, nyolcz ifjú jelentkezett, a kik közül általános *jelas* osztályzatot nyert 1, általános *jót* 3, elégségest pedig 4.

A lelkész-képesítő vizsgák 1896. szeptember 29 és 30, illetőleg okt. 1 napjain a következő eredménnyel folytak le :

Az első lelkész-képesítő vizsgára előállott kilencz végzett theologus. Ezek között *jelas* eredménnyel vizsgázott 1 (Kovács József), *jóval* 4, elégséggel 4.

A második vizsgát 3 segédlelkész tette le, közülök kettő *jó* és egy *elégséges* eredménnyel.

Két segédlelkész betegség okán a vizsga elhalasztásáért folyamodván, ez ifjakkal a vizsga 1896. decz. 15-én tartatott meg, a mikor is mindkét ifjú »elégséges« osztályzattal képesített.

VI.

A fakultás könyvtára.

A könyvtárnok, *Pokoly Fózsef* theol. tanár kimutatása szerint könyvtárunk, mely a múlt tanév végén 1708 művet 3040 kötetben s füzetben foglalt magában, a jelen tanév folyamán örvendetes gyarapodást mutatott. A növekedést főleg ajándékozások hozták létre. Az ajándékozók között elől áll főtitisz. *Szász Domokos* püspök úr, ki néhai Pap Gábor dunántúli ref. püspök becses könyvtárának egy részét 3000 fiton megszerezte s fakultásunk könyvtárának ajándékozta. Azután fel kell említenünk a Nagymélt. vall.- és közoktatásügyi miniszter urat, a ki útján a bpesti m. kir. egyetemi könyvtár számos diplom-példányainak jutottunk birtokába. A nagyobb adományozók között foglal még helyet mélt. dr. *Szilágyi Sándor* úr, a bpesti egyet. könyvtár igazgatója, a saját s boldogult atyja könyveiből adott gazdag gyűjteményével és a *székely-udvarhelyi* collegium, többes példányaival.

A könyvtár gyarapodása a folyó évben, eltekintve a bpesti egyetemnek még át nem vett diplomaitól, a következő:

a) *Ajándékozás.*

	mű	köt. v. füz.
Szász Domokos püspök a Papp Gábor-féle könyvtárral	4117	6278
Szilágyi Sándor egyet. könyvtár-igazgató	750	1000
A székelyudvarhelyi ref. kollégium	398	482
A szászvárosi ref. »	42	87
Néhai Szakács Mózes tanár hagyatéka	20	20
Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanár	54	55
Bácsy Gyula hitoktató	5	6
Marton Lajos »	4	4
Farkas Lajos ének és zenetanár	4	4
Jánó Béla bhallgató	2	4
Kenessey Béla theol. igazgató	2	2
Hegy Péter theologus	2	2
A főtitisz. Püspöki iroda	2	2

Továbbá 1—1 művet ajándékoztak: Zoványi Jenő ref. lelkesz, Szilávik Mátyás theol. tanár, Szilassy Aladár p. ü. bíró, Ré-

vész Kálmán ref. lelkész, Nagy Ferencz tanár, Hornyánszky könyvkiadó-czég és Farkas Lajos, Sólyom Lajos, Márk Imre együtt 1 művet. Összes gyarapodás ajándékozás utján 5409 mű 7953 kötet illetőleg füzetben.

b) Vétel utján is szaporodott könyvtárunk a folyó isk. évben és pedig a rendes évi 500 frt könyvtári dotáczió kivül erre a célra fordított, a Mélt. Ig.-tanács által adott 150 frt crejéig a M. Tud. Akadémiától kedvezményes áron (20⁰/₀ ill. 50⁰/₀ engedménynyel) vásárolt és a széki egyházmegyétől a könyvtár gyarapítására adományozott 100 frtért vett könyvekkel. Úgy, hogy könyvek és szaklapok vásárlására a folyó tanévben 750 frtot fordítottunk és 149 művet 447 kötetben szereztünk be.

Ezek szerint könyvtárunk összes gyarapodása 5558 mű 8400 köt. v. füz. és tényleges állapota 7266 mű 11,440 kötet, illetőleg füzet, mely számba nincsen felvéve a sokfelől való ajándékozás és tömeges vásárlás következtében előállott tetemes nagyságú duplum-könyvtár 630 munkája 1500 kötet, illetőleg füzettel.

VII.

Bennlakás és convictus.

Az internatus helyiségeit mult évi értesítőkben részletesen ismertetvén, itt már csak azt jegyezzük meg, hogy a berendezés a második év tapasztalata szerint is megfelelőnek s elég kényelmesnek bizonyult.

A convictusi ellátás magának az intézetnek házi kezelése alatt áll. A főzésre Főtiszteletű *Szász Domokosné* ömértósága elnöklete alatt egy női bizottság ügyel fel, a mely hetenkint 2—2 tagja által gyakorolja az ellenőrzést. E bizottság tagjai: *Asztalos* Jánosné, *Dávid* Antalné (alelnök), *Fekete* Gáborné, dr. *Finály* Henrikné, *Geréb* Mártonné, *Grätz* Mórné, *Hercpey* Gergelyné, özv. *Inczédy* Sámuelné, özv. *Fokszmann* Nándorné, dr. *Kecskeméthy* Istvánné, *Kenessey* Béláné (alelnök), *Kiss* Sándorné, *Kozma* Ferenczné, özv. dr. *Lengyel* Dánielné (titkár), *Molnár* Albertné, *Nagy* Károlyné, *Pokoly* Józsefné, *Szász* Gerőné, *Szász* Lajosné, özv. *Veress* Sándorné és *Welle* Sándorné.

A hölgy-bizottságnak fáradhatatlan buzgóságáért legyen e helyen is hálás köszönetünk kifejezve.

A gazda-gondnoki teendőket elismerésre méltó s odaadó buzgósággal *Dr. Kádár Fános* igazgató-tanácsi segédtitkár végezte. A convictus számadásaiból az általa egybeállított adatok alapján a következőket közöljük:

Magának a convictusnak egész *bevétele* volt:

a) tápintézeti díjakban	.	5046	frt.
b) felszerelési díj címén	.	154	„
		együtt	5200

Kiadása:

a) convictusra (tápszerek stb.)		6110	frt	33	kr.
b) cselédszemélyzet fizetésére		1028	»	20	»
c) fűtésre		1551	»	28	»
d) világításra.		818	»	52	»
e) convictusi felszerelés		59	»	61	»
f) épület fenntartás		563	»	--	»
g) » berendezési tárgyak	.	343	»	89	»
		együtt:	10,474	frt	83

Ezekon kívül a gazdagondnok által vezetett számadásokban még a következő kiadások szerepelnek: házfenntartásra 799 frt 06 kr, könyvtárra 872 frt 49 kr, tandijra 422 frt 70 kr, betegszoba felszerelésre 5 frt 75 kr, nyomdai költségekre 187 frt 34 kr, zenetanító tiszteletdíja 200 frt, orvosi honoráriumra 100 frt, és ösztöndíjakra 225 frt 60 kr.

Miután a két tanév tapasztalata arról győzte meg a fakultás előljáróságát, hogy a növendékek által eddig fizetett 80 frtnyi évi díj még csak a kosztozás költségeit sem fedezi, annál kevésbé a fűtést és világítást s a feltétlenül szükséges cselédszemélyzet fizetését, ennélfogva elhatározta, hogy a jövő iskolai évtől kezdve a bölcsészethallgatókat csak 150, illetőleg kedvezményesen 100 frt évi díj mellett veszi fel. A jövő iskolai évre leendő felvételeknél már e magasabb díj lép életbe.

VIII.

Ifjúsági egyletek.

Az ifjúság kebelében a lefolyt tanévben október 11-én alakult meg az *önképzőkör*. Elnök lett: Hegyi Péter IV. é. theol., al-elnök: Tankó Béla III. é. th., titkár: Köblös Samu b. h., főjegyző: Sramkó Lóránt b. h., aljegyző: Rácz Dezső b. h. és Bartha Miklós th., pénztárnok: Bene István IV. é. th., ellenőr: Garzó Béla b. h. és választmányi tagok: Vallancs Miklós, Kádár Dénes, Rácz Sándor, Ferencz Miklós, Szentesi Tóth Kálmán és Biró Sándor. Később Hegyi Péter az elnökségről lemondván, helyébe Biró Sándor III. é. theol. választatott meg. A tagok száma az I. félévben 54, a II-ikban 49 volt.

A kör az alakuló és a bezáró gyűlésen kívül az év folytán tartott 12 rendes gyűlést. Értekezéseket olvastak fel: Biró Sándor »A IV. evang. logos-tana«; Szabó Márton: »A történelmi felfogások és irányok«; francziából szabadon fordított hosszabb elbeszélést mutatott be Rácz Sándor b. h. Volt e gyűléseken összesen 7 szavalat, elmondattott két egyházi beszéd és felolvasásra került 9 eredeti költemény.

Köblös Samu önk. körü titkár kezdeményezéséből a kör egy két hetenként megjelenő »Ifjúsági Közlöny«-t adott ki Tankó Béla és Köblös Samu szerkesztésében; de egészen csak az internatus ifjúsága számára. A közlönynek 7 száma jelent meg 9 ív terjedelemben; tartalmát 10 értekezés, (2 nyelvészeti, 1 irodalmi, 1 philosophiai, 3 theologiai és 3 közérdekű) s 15 költemény képezték. Munkatársak voltak: Garzó Béla b. h., Götz István b. h., Biró, Sándor th., Hegyi Péter th., Hartmann János b. h., Urai Sándor th. Kiss Albert b. h., Sz. Tóth Kálmán jh. és a szerkesztők.

A munkakedv és nemes verseny emelésére ez évben is pályadíjakat tűzött ki a kör, részint a kör pénztárából, részint *Molnár*

Albert és Nagy Károly theol. tanárok szíves adományából. A pályatételek: 1. Legjobb évfzáró ima, jutalma 10 kor., 2. Tompa vallásos költészetének fejtegetése, jut. 20 kor.; 3. Műfordítás, jut. 10 kor.; 4. Egy évközben felolvasott legjobb értekezés, jut. 10 kor.; 5. Egy vallásos elbeszélés, jut. 10 kor.; 6. Legsikerültebb szavalat, jut. a Nagy Károly felügyelő tanár által felajánlott 1 db. arany és 7. Legsikerültebb egyházi szónoklat, jut. a Molnár Albert theol. tanár által felajánlott 1 db. arany. Továbbá egy a márcz. 15-iki ünnepélyen elszavalandó eredeti ódára is tűzött ki a kör pályadíjat; de ez a pályázat 6 mű beérkezése mellett is sikertelen maradt.

A pályadíjak a záró gyűlésen osztattak ki és pedig pályadíjat nyertek: Biró Sándor és Szabó Márton értekezésekkel; egyházi szónoklattal: Máthé Samu és Széll Jakab; szavallattal Székely János és Ferencz Miklós.

A kör pénztárának összes bevétele 50 frt 32 kr, kiadása 9 frt 80 kr, pénztármaradék 40 frt 52 kr.

Az *ifjúsági ének- és zene-egylet*, *Farkas Lajos* s.-lelkész-tanárjelölt karnagy vezetése s *Pokoly József* theol. tanár felügyelete mellett alakult meg. A zenekar tagjai voltak: *Farkas Lajos*, karnagy és első hegedüs; első hegedüsök: *Rácz Dezső* és *Dabóczy Ernő* bölc. hallgatók; második hegedüsök: *Garzó Béla* és *Vaday Ferencz* bölc. h.; brácsás: *Tötös György* II. é. theol.; fuvolás: *Tankó Béla* III. é. theol., *Szentesi Tóth Kálmán* jh. és *Matolcsy László* bölc. h.; nagybögös: *Szeremley Béla* bölc. h. Zongora: *Pásztori Gyula*.

Az énekkar 30 taggal alakult meg. Elnöke volt *Tankó Béla*; karvezető *Farkas Lajos*; protokántorok: *Székely Sándor*, *Tankó Béla*, *Rácz Dezső* és *Pásztori Gyula*.

A két egylet a reformácziói és a márczius 15-iki ünnepélyeken kívül két nagyobb hangversenyt is rendezett a saját hangjegytára gyarapítására. A nagyszámú és előkelő közönség teljes elismeréssel adózott a szabatos és magas színvonalon állott előadásokért.

IX.

Statistikai adatok.

I.

<i>A) Theologiai tanfolyam:</i>	A fölvettek száma	Nyelvismeretre				Évközben kimaradt	Év végén volt
		csak magyarul beszélt	magyarul és németül beszélt	magyarul és oláhul	magyarul, németül és egyéb nyelven		
I. évfolyamban . .	7	7	—	—	—	2	5
II. évfolyamban . .	9	8	—	1	—	2	7
III. évfolyamban . .	8	6	—	1	1	2	6
IV. évfolyamban . .	4	3	—	1	—	—	4
Összesen .	28	24	—	3	1	6	22
<i>B) Bölcsészeti hallgatók:</i>							
I. évfolyamban . .	22	14	6	—	2	1	21
II. évfolyamban . .	16	14	—	—	2	1	15
III. évfolyamban . .	6	3	2	—	1	—	6
IV. évfolyamban . .	3	2	1	—	—	—	3
Összesen .	47	33	9	—	3	2	45

A növendékek általában ev. ref. vallásúak voltak, csak a bölcsészethallgatók között volt 9 ág. h. ev. vallású.

Nemzetiségre nézve mind magyarok.

II.

A) <i>Theologiai tanfolyam :</i>	A növendékek életkorát tekintve volt:						
	19 éves	20 éves	21 éves	22 éves	23 éves	24 éves	24-nél idősebbt
I. évfolyamban . . .	2	1	3	1	—	—	—
II. évfolyamban . . .	1	—	2	1	4	1	—
III. évfolyamban . . .	—	—	3	2	1	2	1
IV. évfolyamban . . .	—	—	—	1	—	1	1
Összesen . . .	3	1	8	5	5	4	2
B) Bölcsészettan hallgatók :							
I. évfolyamban . . .	6	8	5	3	—	—	—
II. évfolyamban . . .	1	5	7	2	—	1	—
III. évfolyamban . . .	—	—	2	2	1	—	1
IV. évfolyamban . . .	—	—	—	—	—	—	3
Összesen . . .	7	13	14	7	1	1	4

III.

A) <i>A theologiai tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve :</i>	I.	II.	III.	IV.	összes
	é v e s e k				
Lelkész	1	4	3	—	8
Tanár	—	—	—	—	—
Tanító	1	—	—	1	2
Gazdatiszt	—	—	—	1	1
Tisztviselő	1	—	—	—	1
Kereskedő	—	—	—	—	—
Iparos	1	—	—	—	1
Földmives	3	4	5	2	14

<i>B) A bölcsészeti tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve :</i>	I.	II.	III.	IV.	összes
	é v e s				
Lelkész	4	4	I	—	9
Tanár	—	I	—	—	I
Tanító	4	I	—	I	6
Gazdatiszt	—	—	—	—	—
Tisztviselő	I	2	I	—	4
Kereskedő	—	—	—	—	—
Iparos	2	2	3	—	7
Földműves	II	6	I	2	20

IV.

<i>A) A theologiai tanfolyamon :</i>	Egyházkerületek szerint volt				
	erdélyi	duna-melléki	dunántúli	tiszán-inneni	tiszántúli
I. évfolyamban	3	—	I	—	3
II. évfolyamban	8	—	—	—	I
III. évfolyamban	7	—	—	—	I
IV. évfolyamban	4	—	—	—	—

<i>B) A bölcsészeti tanfolyamon :</i>	Egyházkerületek szerint volt						
	Erdélyi	duna-melléki	dunántúli	tiszán-inneni	tiszántúli	tiszai ág. h. ev.	bányai ág. h. ev.
I. évfolyamban	9	2	I	I	4	2	I
II. évfolyamban	4	I	I	I	5	—	2
III. évfolyamban	2	I	—	—	2	I	—
IV. évfolyamban	—	—	I	—	I	I	—

Dunántúli ág. h. ev. I; Erd. ág. h. ev. I.

X.

Az internatus növendékeinek névsora.

A) A theologiai tanfolyam hallgatói.*)

I. Évesek :

1. Bakocs István, Bánya-Ujlak, Somogy vm.
2. Czirmay Zoltán, Kézdi-Vásárhely, Háromszék vm.
3. Mircse Ferencz, Barátos, Háromszék vm.
4. Molnár Imre, Deésháza, Szilágy vm.
5. Uray Sándor, Csomaköz, Szathmár vm.

II. Évesek:

1. Boér Károly, Sajó-Szentandrás, Sz.-Doboka vm.
2. Kolozsvári József, Csapó, K.-Küküllő vm.
3. Máthé Sámuel, Apa-Nagyfalu, Sz.-Doboka vm.
4. Ravasz Béla, Mező-Kövesd, Maros-Torda vm.
5. Széll Jakab, Mátfalva, Udvarhely vm.
6. Tötös György, Szilágy-Nagyfalú, Szilágy vm.
7. Veress Sándor, Sárd, Alsó-Fehér vm.

III. Évesek:

1. Bartha Miklós, Bere, Szathmár vm.
2. Biró Sándor, Miklósfalva, Sz.-Udvarhely vm.
3. Jakabházi Dániel, Szász-Bréte, Sz.-Doboka vm.
4. Szakács Ferencz, Kilyén, Háromszék vm.
5. Székely Sándor, Réty, Háromszék vm.
6. Tankó Béla, Borberek, Alsó-Fehér vm.

*) Csak azok nevei közölve, a kik a tanévet elvégezték ; a folyamán eltávozottak nincsenek felvéve.

IV. Évesek:

1. Bene István, Ilyefalva, Háromszék vm.
2. Hegyi Péter, Siklód, Udvarhely vm
3. Kádár Dénes, Dicsőszentmárton, Kis-Küküllő vm.
3. Molnár László, Makfalva, Marostorda vm.

B) A bölesészeti tanfolyam hallgatói.

1. Biró László, s. lelkész, Aszaló, Somogy vm.
2. Bodnár Imre, H.-Böszörmény, Hajdu vm.
3. Borsody Károly, Rimaszombat, Gömör vm.
4. Dabóczy Ernő, Maros-Vásárhely.
5. Daru Mihály, Hódmező-Vásárhely, Csongrád vm.
6. Erdélyi László, Karczag, Jász-Nagy-Kun-Szolnok vm.
7. Farkas Lajos, s. lelkész, Nagyfalu, Szabolcs vm.
8. Fehérvári József, Hódmező-Vásárhely
9. Ferencz Miklós, Ege, Udvarhely vm.
10. Fodor János, Nagy-Enyed, Alsó-Fejér vm.
11. Garzó Béla, Kecskemét.
12. Gömöry János, Nyiregyháza.
13. Götz István, Brassó.
14. Hajdú József, Szentés, Csongrád vm.
15. Hensch Béla, Késmárk, Szepes vm.
16. Horváth Lajos, Putnok, Gömör vm.
17. Jánó Béla, Hátszeg, Hunyad vm.
18. Kakasi Gyula, Nagy-Teremi, Kis-Küküllő vm.
19. Kis Albert, Léczfalva, Háromszék vm.
20. Kukla András, Czepléd, Pest vm.
21. Kovács Jenő, Hódmező-Vásárhely.
22. Köblös Samu, Retteg, Sz. Doboka vm.
23. Magi Antal, Hajdu-Nánás, Hajdu vm.
24. Matolcsy László, Kaposvár, Somogy vm.
25. Merényi Dezső, Zenta, Bács-Bodrog vm.
26. Nádassy Gyula, Nyiregyháza, Szabolcs vm.
27. Novák Sándor, Cserépfalva, Borsod vm.
28. Paál Gusztáv, Sz.-Örményes, Kis-Küküllő vm.
29. Pásztori Gyula, Szarvas, Békés vm.
30. Rác Dezső, Moha, Fejér vm.

31. Rácz Sándor, Buly, Szabolcs vm.
32. Schenk Jakab, Ó-Verbász, Bács-Bodrog vm.
33. Séra István, Magyarós, Udvarhely vm.
34. Séra Kálmán, Torda, Maros-Torda vm.
35. Sramkó Loránt, Aszód, Pest vm.
36. Sylveszter Ákos, Vízakna, Alsó-Fejér vm.
37. Szabó Márton, H.-Hadház, Hajdu vm.
38. Szász Ferencz, M.-Bánd, Marostorda vm.
39. Szász József, Füle, Sz.-Udvarhely vm.
40. Székely János, Ádánd, Somogy vm.
41. Szeremley Béla, Tisza-Dob, Szabolcs vm.
42. Vaday Ferencz, Törökszentmiklós, J.-N.- Kun-Szolnok vm.
43. Varga Dezső, Mágocs, Csongrád vm.
44. Váczy József, Szatmárnémeti, Szatmár vm.
45. Zelles Lajos, Pusztá-Rádócz, Vas vm.

C.) Joghallgatók.

1. Benkő Lajos, Hajdú-Nánás.
 2. Fodor Boldizsár, Székely-Udvarhely.
 3. Jánó Géza, Hátszeg, Hunyad vm.
 4. Szakács László, Mező-Kölpény, Maros-Torda vm.
 5. Szentkirályi Sándor, Mező-Madaras.
 6. Sz. Tóth Kálmán, Karczag.
 7. ifj. Téglás Gábor, Déva, Hunyad vm
-

Értesítés az 1897—98-iki tanévre vonatkozólag.

1. Az 1897-98-iki tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 11-én, d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének dísztermében.

2. A felvételért való folyamodványok érettségi bizonyítvánnyal, illetőleg annak hitelesített másolatával, vagy leczkekönyvvel (index), hitelesített adókönyvi kivonattal és családi értesítővel felszerelten és a fakultás igazgatóságához címzetten *f. é. augusztus hó 20-ig* küldendők be. Később érkezett folyamodványok nem vétetnek tekintetbe.

A folyamodványok felzetén megjelölendő a folyamodó lakása és utolsó postája.

A folyamodók a beadásra kitűzött határidő után 8 nap alatt értesíttetnek folyamodványaik miként történt elintézéséről.

A *volt növendékeknek* elég csak levélben jelentkezniök. A ki azonban *aug. 20-ig* nem jelentkezik, eltávozottnak tekintetvén, helye mással töltetik be.

3. *Theologusok* teljes tan- és ellátás-díjmentességben, legáczioi kedvezményben részesülnek és számukra tizenöt 100 – 100 és egy 90 fritos évi ösztöndíj helyeztetik kilátásba. A díjmentesség azonban szorgalom-hiány és vétség esetében elveszthető, a mikor a díjmentességtől megfosztottak 2–8 frt havi díjat kötelesek fizetni.

4. A *bölcsészethallgatók* közül 18-an, olyanok, a kik már mint bölcsészethallgatók egy éven át hallgattak, a fakultás részére e czélből nyert államsegély terhére teljesen díjmentes ellátást nyernek.

Jelentkezők e számon felül is elfogadtatnak évi 150 frt rendes, illetőleg 100 frt kedvezményes díj fizetése mellett. Az ellátási díjat három egyenlő részben (Szept., Január és Április) kell

fizetni; de indokolt kérelemre az intézet igazgatója havi díj-fizetést is engedélyezhet.

5. A beíratáskor minden egyes felvett növendék kivétel nélkül *6 frt* beíratkozási stb. díjat tartozik fizetni, mely fizetés alól felmentés senkinek nem adatik, végül az intézeti törvények 1 példányát tartozik megvenni (20 kr.)

6. A *beíratások* a jövő tanévre szeptember 7 és következő napjain lesznek.

7. A bennlakásra a felvett ifjak *szeptember 6-tól* kezdve jöhetnek.

A tápintézetben a főzés sept. 7-én kezdődik.

Szeptember 6-ika előtt senki bennlakást és szeptember 7-ike előtt senki kosztot az intézetben nem kaphat még külön kérelemre sem. Az internátusi ellátás lakásból, fűtés és világítással s étkezésből, — reggeli, ebéd s vacsora — áll.

8. *A theologiai alap- és lelkésképeztő vizsgák* (kápáni és papi vizsgák) *szeptember 8—10 napján* fognak megtartatni.

E vizsgákra a jelöltek szeptember 7-én, illetőleg a papi vizsgát teendők szeptember 8-án tartoznak a fakultás igazgatójánál jelentkezni, nála okmányaikat (indexeiket, illetőleg első papi vizsgai és szolgálati bizonyítványaikat) bemutatni és a képesítő vizsgák jelöltjei vizsga-díj címén személyenkint 5—5 frtöt s a kiállítandó bizonyítványért külön 2 frt 50 krt lefizetni.

9. *A javító- és pótvizsgálatok* a beíratások ideje alatt, szeptember 7—10 napjain lesznek. Az ezen napokat elmulasztók csak a tanári kartól külön kért és teljesen indokolt kérelemre nyert engedély mellett tehetnek később szigorlatot; de a míg szigorlatokat sikeresen le nem tették, semmiféle intézeti kedvezményes jótéteményben nem részesülhetnek.

10. Esetleges tudakozódások a theologiai fakultás igazgatójához intézendők (Kolozsvár, Külmagyar-utca 1.)
